

**ЛЕКСІКА-ТЭМАТЫЧНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА
НАЗВАЎ СЕЛЬСКАГАСПАДАРЧЫХ ПРЫЛАД ПРАЦЫ
Ў ГАВОРКАХ ГОМЕЛЬШЧЫНЫ**

Якушэнка Х.С.

Сельскагаспадарчая лексіка вялікі пласт у мове па сваёй лексіка-тэматычнай характарыстыцы вельмі разнастайная. Лексіка-тэматычная класіфікацыя гэта размеркаванне па пэўных групах на аснове агульных рыс. Назвы сельскагаспадарчых прылад працы ў гаворках Гомельшчыны прадстаўлены наступнымі групамі (падзел у залежнасці ад функцыі прылады):

1) для пілавання: *піла* [ТС, 4, 51], *акіянка* □ піла з тонкім папатам □ [ДСЛ, 31];

2) для пілавання дрэў: *козлы* □ прыстасаванне для пілавання дрэў □ [ТС, 2, 204], *крынджыла* □ козлы на дрывотні □ [ТС, 2, 243];

3) для капання чаго-небудзь: *мач* □ доўгая вузкая драўляная лапата, для капання гною □ [ТС, 3, 70], *жэлезняк, зельзняк* □ рыдлёўка □ [ТС, 2, 74], *заступ* □ рыдлёўка, лапата □ [ДСЛ, 130].

4) для апрацоўкі лёну: *драчка* □ жалезны грэбень для часання льну □ [ТС, 2, 39-40], *тропачка* □ прылада, што лён трышоць □ [ТС, 5, 154].

5) для апрацоўкі зямлі: *абганялка* □ сошка для абворвання бульбы □ [ДСЛ, 12], *капаніца* □ матыка □ [ДСЛ, 151], *поуплужак* □ невялікі плужок □ [ТС, 4, 202].

6) для абмеравання чаго-небудзь: *мерка* □ прылада, якой абмяраюць палеткі □ [ТС, 3, 75], *коза* □ прылада мераць поле □ [ТС, 2, 203],

7) для свярлення: *бурай* □ свердзел □ [ДСЛ, 59], *лопацень* □ свярдзёлак з шырокімі лонасцямі □ [ТС, 3, 43],

8) для рубкі або часання бярэння: *крывач* 'крывая сякера □ [ТС, 2, 241], *пуц калун* □ вялікая і цяжкая сякера □ [ТС, 4, 274],

9) для выразаання чаго-небудзь: *баран* □ рубанак з двума ручкамі □ [ДСЛ, 46], *отборнік* □ гэблік для выбіраання паза □ [ТС, 3, 274],

10) для забівання чаго-небудзь: *доубешка* 'драўляны малаток і доўбяя [ТС, 2, 34 – 35], *кіянка* 'драўляны малаток [ДСЛ, 158].

Сярод гэтых найменшай ёсць адназначныя і многазначныя. Адназначныя словы ў гаворках Гомельшчыны ўжываюцца з адным значэннем (*цяпка* – матыка [ТС, 5, 258], *папліска* – пуга [ДСЛ, 249], *заступ* – лапата [ДСЛ, 130], *крывач* – крывая сякера [ТС, 2, 241] і шмат іншых назваў сельскагаспадарчых прылад працы).

Многазначныя словы маюць два ці больш значэнняў. Асабліва часта такімі аказваюцца словы спрадвечныя – працяглага ўжывання. У многазначных словах можа быць некалькі прамых і пераносных значэнняў. Так, *лучок*

– 1. ручка ў касе, абагнуага вакол касся. 2. грабелькі на касе [ТС,3, 51]; *коза* – 1.крыжавіна, якой прышскаваюць салому на вільчыку. 2. прылада мераці поле [ТС, 2, 203]; *м□яло* – 1. мяла (токач – што просо тоўкуюць, а тэ – м□яло коношні тром м□ялом. Альшаны). 2. перан. Непаваротлівы, павольны чалавек [ТС, 3, 104].

У назвах сельскагаспадарчых прылад працы зрэдку сустракаюцца амонімы. Так, у словах:

*Бабка*¹ - Страва з дрэннай бульбы.

*Бабка*² – Дзесяць скапоў пастаўленых для сушкі.

*Бабка*³ – Кавалда, на якім клепаць касу.

У колькасных адносінах больш параўнальна з амонімамі, у назвах сельскагаспадарчых прылад працы ў гаворках Гомельшчыны выдзяляюцца сінонімы. Гэта *капаніца* [ДСЛ,151], *кірка* [ТС, 2, 192], *лапка* [ТС,3,12], *мач* [ТС, 3, 70], *жэлезняк* [ТС,2, 74], *заступ* [ДСЛ, 130] у значэнні «рыдлёўка»; *батог* [ТС, 1, 43], *папліка* [ДСЛ, 249], *пасцюжжа* [ТС, 4, 17] у значэнні «шуга» і іншыя.

З□ява сінаніміі з□яўляецца ў лексіка-семантычнай групе пашырэння з-за вялікага функцыянальнага пашырэння прылад працы і імкнення людзей (носьбітаў мовы і карыстальнікаў гэтымі прыладамі) надаць ім сваю адметную назву.

У гаворках сярод назваў сельскагаспадарчых прылад ёсць шмат слоў, якія маюць памяншальна-ласкавае адценне. Так, ад *вёлка* памяншальнае *вёлочка* [ТС,1, 109], ад *граблі* – *грабелькі* [ТС,1,226], ад *туга* – *пужка* [ТС, 4, 226] і іншыя.

З□яўленне ў мове дэмінутных адзінак мае свае карані ў менталітэце народа, які шляхам ласкавага ўздавання прылады працы своеасабліва персаніфікаваў сваіх неадушаўлёных «калег» па сельскагаспадарчай працы, просячы дапамагчы дасягнуць добрага ўраджаю.

Сельскагаспадарчыя прылады працы па сваёй лексіка-тэматычнай характарыстыцы вельмі разнастайныя. Тут ёсць шмат мнагазначных слоў, слоў сінанімічных па між сабой, значна менш прадстаўлены аманімічныя адносіны. частка слоў мае памяншальна-ласкавае адценне.

Крыніцы даследвання і іх скарачэнні:

ДСЛ – Янкова Т.С. Дыялекты слоўнік Лоеўшчыны. Мн.: Навука і тэхніка, 1992.

ТС - Тураўскі слоўнік (Складальнікі: Крывіцкі А.А., Цыхун Г.А., Яшкін І.Я). Т. 1 –5 Мн.: Навука і тэхніка, 1982 – 1987.